

Landskabsforståelse og -vurderinger under lup: Eksperimenter med landskabskaraktermetoden i Odense Kommune

Den danske landskabskaraktermetode kritiseres for at opretholde et landskabsideal, der ikke harmonerer med nutidens landskabsforandringer. I Odense Kommunes nye landskabsanalyse er der derfor eksperimenteret med en ny metodisk tilgang.

Af Signe Hald, erhvervs-ph.d.-studerende, AAU og Niras, Lea Holst Laursen, lektor, AAU, og Hanne Brendstrup Nielsen, ekspertise- og markedschef, Plan, Niras

Det åbne land er i en brydnings-tid, hvor klima- og biodiversi-tetskriserne kalder på markante landskabsforandringer. Det afspejles i de nationale arealmål, hvor bl.a. Grøn Trepert og den kommende biodiver-sitetslov lægger op til, at dele af land-brugslandskabet skal omlægges. Dette skaber behov for nye tilgange til at forstå og arbejde med landskaber.

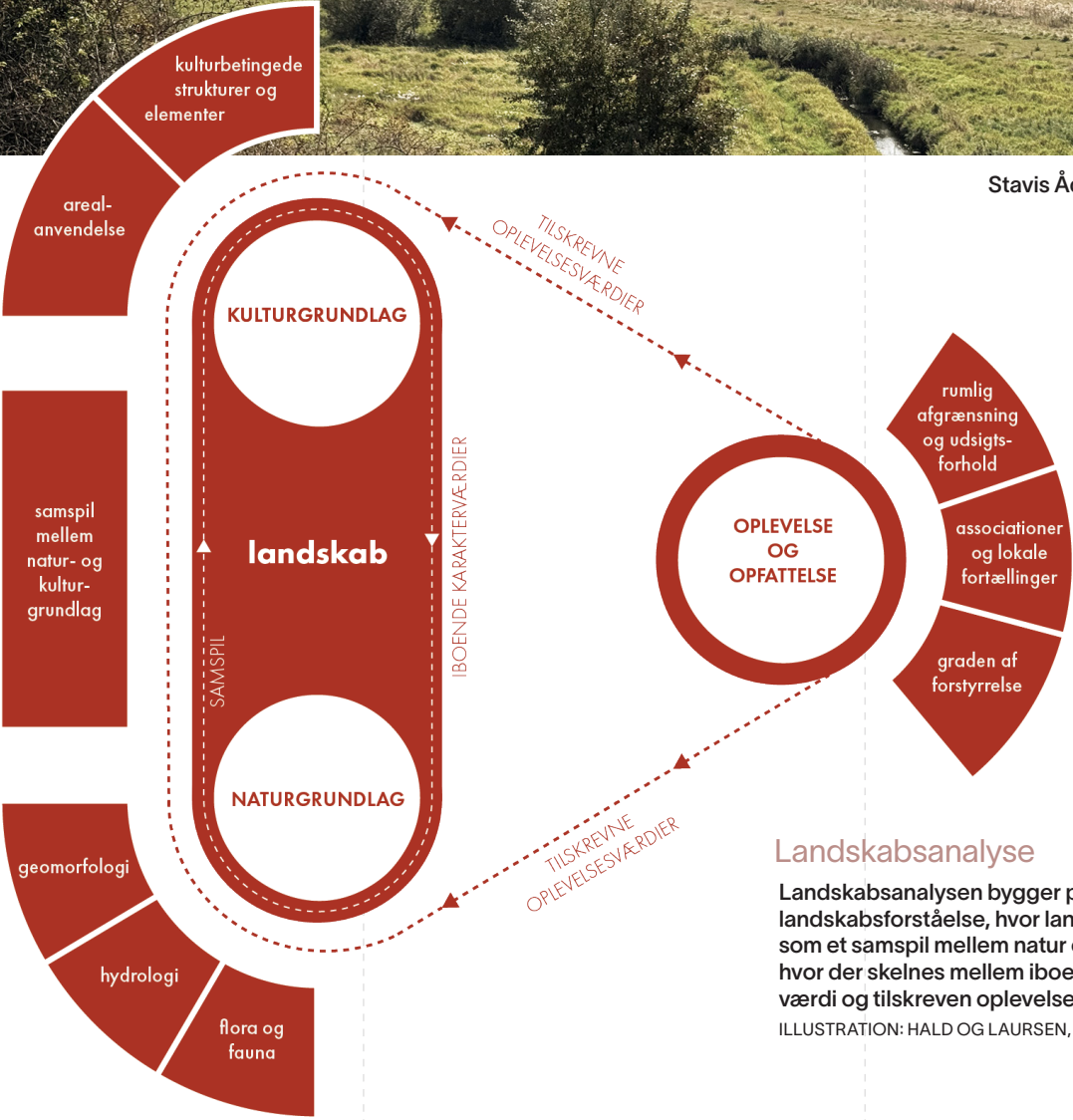
Landskabskaraktermetoden spiller her en central rolle. Med ophæng i Den Euro-pæiske Landskabskonvention er den danske landskabskaraktermetode fra 2007 anbefalet af Styrelsen for Grøn Are-alomlægning og Vandmiljø til at levere et landskabsfagligt grundlag for udpegning af nationale landskabsinteresser. Meto-den er derved tillagt stor betydning som et beslutningsunderstøttende værktøj i landskabsforvaltningen.

Et forældet landskabsideal
Men den danske metode er udviklet i en tid, hvor "landskab" i høj grad blev forstået som et visuelt fænomen med en over-vægt af kulturhistoriske værdier. Hermed fastholder metoden et landskabsideal, som ikke er foreneligt med nutidens for-andringsbehov. Derfor undersøger vi med erhvervs-ph.d.-projektet Re-design af Landskabskaraktermetoden til et landskab i forandring, hvordan metoden kan ud-vikles. Odense Kommune indgår her som en case, hvor der eksperimenteres med metodens underliggende metodik i et samarbejde med kommunens projekt-gruppe.

Behov for en tidssvarende landskabsanalyse
Odense Kommune havde en landskabs-analyse fra 2013, som de oplevede var for konserverende og unuanceret og med

Stavris Ådal i Odense Kommune. FOTO: NIRAS A/S

Landskabsanalyse
Landskabsanalysen bygger på en udvidet landskabsforståelse, hvor landskabet ses som et samspil mellem natur og kultur, og hvor der skelnes mellem karakter-værdi og tilskreven oplevelsesværdi. ILLUSTRATION: HALD OG LAURSEN, KOMMENDE

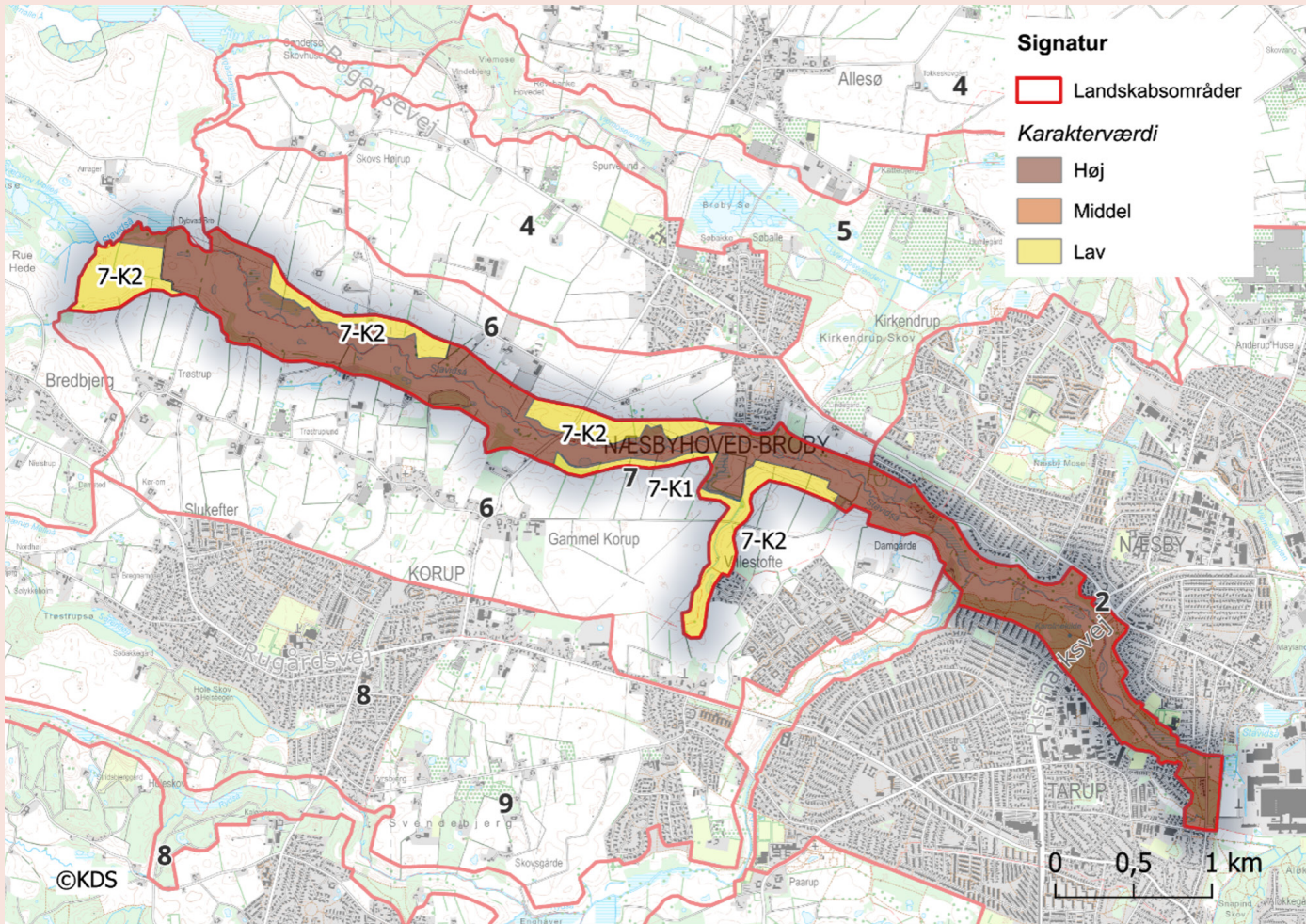
manglende blik for landskabsforandrin-ger, som er nødvendige for at indfri lokale og nationale arealmål. Eksperimenterne har derfor haft til formål at udfordre dette ved at introducere en mere tidssvarende landskabsforståelse og nye landskabs-vurderinger.

En udvidet landskabsforståelse
Med landskabskaraktermetoden inddeles landskabet i karakterområder med unikke

kendetegn, som adskiller ét karakterom-råde fra de omkringliggende. Analysen og beskrivelsen af de enkelte karakter-områder er grundlaget for at vurdere landskabsværdier, sårbarheder og, som noget nyt, også potentialer og bør afspejle en fælles landskabsforståelse.

I den danske metode fastlægges karak-teren ud fra en naturgeografisk, kulturge-ografisk og rumlig-visuel analyse med et

statisk, visuelt og kulturhistorisk fokus. Det betyder, at der ikke åbnes op for dialog om forskelligartede landskabsop-fattelser og -oplevelser, at landskabets "naturkarakter" er underbelyst, og at ikke-visuelle forhold, der har betydning for karakteren, er fraværende. I Odense Kommunes nye landskabsanalyse er der derfor eksperimenteret med en mere helhedsorienteret landskabs-forståelse.

Eksempel på karakterværdi

Størstedelen af karakterområdet vurderes at have høj karakterværdi, hvor en tydelig naturgeografi i form af den sammenhængende tunneldal og en kulturbe-tinget udnyttelse i form af naturgenopretning med genslyngning af Stavis Å er i balance med det lavbundsprægede dallandskab.

I kontrast hertil vurderes det resterende område at have lav karakterværdi, hvor intensiv dyrkning af dalsiderne tæt op ad vandløbet udgør et dårligt samspil med naturgrund-laget.

ILLUSTRATION:
ODENSE KOMMUNE

”

Den danske metode er udvik-let i en tid, hvor ”landskab” i høj grad blev forstået som et visuelt fænomen med en overvægt af kulturhistoriske værdier.

Det har vi lært

Der er behov for en fælles land-skabsforståelse

Studiet viser, at landskab og værdi forstås forskelligt. Uden en fælles forståelse bliver det vanskeligt at skabe et sprog om kvalitet og grundlag for prioriteringer i det åbne land. Med ph.d.-projektets forslag til en udvidet landskabsforståelse og nye vurderinger er intentionen at skubbe på en større samfundsmæs-sig diskussion af, hvad ”landskab” dækker over, og udfordre, hvordan vi i Danmark værdisætter landska-bet og arbejder med landskabets foranderlighed.

Inddragelse kan styrke landskabs-karaktermetoden

Der er et stort potentiale for meto-disk at indarbejde inddragelse af forskellige fagligheder og borgere for at indfange forskellige oplevelser og opfattelser af landskabet, som Den Europæiske Landskabs-konvention advokerer for. Det vil bl.a. kunne bidrage til at skabe legitimitet, synliggøre værdikonflikter og bløde op for den ellers ekspertdrevne tilgang. Vi erfarer dog, at det både er tidskrævende og ressourcetungt, og at der fortsat udestår en udfordring i at håndtere en mere subjektiv analyseramme.

Metoden kan sikre et helheds-orienteret blik

Der har været vigtig læring i at indarbejde ny viden i analysen med input fra forskellige faglighe-der undervejs i processen og i at omsætte dette til et nyt ”sprog” i landskabsbeskrivelser. Vi erfarer, at det giver et stærkt fundament for en helhedsorienteret analyse, der mere tydeligt kan bruges til at kvalificere beslutninger om landskabsudvik-ling og -beskyttelse. Landskab og LKM kan være med til at integrere forskellige fagligheder og udviske forvaltningsmæssige skel.

Med forankring i en teoretisk ramme udviklet i ph.d.-projektet betragtes ”landskabet” som relationelt og økologisk, skabt af et ligeligt samspil mellem natur- og kulturgrundlaget, mellem mennesker og ikke-mennesker, som kan opleves på forskelligartede måder (Hald & Laursen, kommende). Det betyder, at ”landskabet” og landskabskarakteren ikke kun udgøres af statiske, visuelle og primært kulturhisto-riske elementer, men også grundvandsde-poter, dynamisk hydrologi, biodiversitet, menneskelige relationer, associationer m.m.

For at favne dette blik er analysen udvidet med GIS-data som grundvandskort, oversvømmelseskort, biodiversitetskort

og Videnskabernes Selskabskort, der øger forståelsen for naturgrundlaget, landskabets foranderlighed og ikke mindst samspillet mellem natur- og kul-turgrundlaget. Samtidig blev en proces tilrettelagt sammen med projektgruppen i Odense Kommune, hvor flere fagfolk blev inddraget, bl.a. på feltbesigtigelser og opstartstaskworkshop, for hermed at indfange det ”opfattede landskab”.

Resultatet er forhåbentlig en mere retvi-sende karakterisering, hvor landskabsfor-hold som f.eks. klimarelateret hydrologi og biodiversitet på lige fod med kulturhisto-riske forhold indgår og derfor kan vægtes og værdisættes i den efterfølgende landskabsvurdering.

Et nyt vurderingsparadigme

I den danske metode tillægges landska-bets kulturhistoriske oprindelsestidspunkt stor betydning som referencepunkt for vurderingen af landskabet. Da struktu-rerne i store dele af det danske landskab udspringer af udskiftningen i slutningen af 1700-tallet, betyder det i praksis, at landbrugslandskabets karaktertræk ofte tillægges høj værdi og fastholdes.

Denne logik fungerer dårligt i en tid, hvor der er behov for arealomlægninger med øget fokus på samspillet mellem landska-bets naturgrundlag og arealanvendelse. I Odense-casen er et nyt vurderingspa-radigme derfor testet, der fokuserer på landskabets karakterværdi og

oplevelsesværdi: Karakterværdi vurderer landskabets iboende værdier, som er en afvejning af, i hvilken grad natur- og/eller kulturgrundlagets oprindelse kommer til udtryk i landskabet, og graden af samspil mellem natur- og kulturgrundlag. Ople-velsesværdi vurderer landskabets tillagte værdier i form af stedbundne oplevelser og oplevelsesrige sammenhænge.

Det nye vurderingsparadigme adskiller sig særligt fra den nuværende metode ved at tilkende værdi til landskaber, hvis karakter afspejler et positivt samspil mellem kultur- og naturgrundlaget. Konkret betyder det, at vurderingen af karakterværdi kan være med til at fremme landskaber, hvor den kulturbetingede anvendelse er tilpasset

de naturgivne forhold, mens vurderingen af oplevelsesværdi fortsat er med til at sikre særligt oplevelsesrige landskaber.

Kombinationen af de to vurderinger dan-ner efterfølgende afsæt for at arbejde med landskabets potentialer for udvikling, der beskriver mulighedsrummet for ændrin-ger, der styrker landskabets karakterværdi og oplevelsesværdi og understøtter nuti-dens behov for landskabsforandringer.

Kilde: Hald, S. og Laursen, L.H. (komme-nde)
The European Landscape Convention in a Relational and Ecocentric Perspective. Conference proceedings, The Symbiotic Hypothesis Symposium Paris 2025.